

Αμαλία Κ. Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός

Στοιχεία για τον τραγικό ποιητή Σοφοκλή

Ο εγγονός του Σοφοκλή, λίγο μετά το θάνατο του παππού του, ήταν εκείνος που δίδαξε τον Οιδίποδα επί Κολωνώ. Κατά την παράδοση, στα τελευταία χρόνια της ζωής του μια οικογενειακή διαφωνία λύπησε αρκετά τον ποιητή. Ο γιός του Ιοφώντας κίνησε εναντίον του δίκη για παράνοια, μα σκοπό να τον θέσει υπό απαγόρευση. Τελικά ο Σοφοκλής δικαιώθηκε.

Πέθανε σε ηλικία ενενήντα ετών, το Φθινόπωρο του 406 π.Χ. (λίγο νωρίτερα είχε πεθάνει ο Ευριπίδης, τον οποίο ο Σοφοκλής πένθησε φορώντας σκούρο ιμάτιο και αφήνοντας τους ηθοποιούς και το χορό αστεφάνωτους στις παραστάσεις εκείνης της χρονιάς). Ως αιτία θανάτου του αναφέρεται μια ρώγα σταφυλιού που του κάθισε στο λαιμό. Κατ' άλλη εκδοχή κόπηκε η αναπνοή του, καθώς διάβαζε από την Αντιγόνη ένα μεγάλο χορείο απνευστί. Τέλος, παραδίδεται ότι πέθανε από υπερβολική χαρά, την οποία δοκίμασε μετά την τελευταία του νίκη σε δραματικούς αγώνες. Ο Σοφοκλής θάφτηκε στον πατρικό του τάφο, που βρισκόταν στο δρόμο προς τη Δεκέλεια, και πάνω στον τάφο του τοποθετήθηκε μια σειρήνα, κι έγραφαν ένα επίγραμμα που έδινε στον ποιητή τα «πρωτεία» στη δραματική τέχνη. Προς τιμή του ο δήμος Αθηναίων ψήφισε να του προσφέρεται κάθε χρόνο θυσία. Εβδομήντα χρόνια μετά το θάνατό του, το 336 π.Χ., με πρόταση του Λυκούργου, στήθηκαν ανδριάντες των τριών μεγάλων τραγικών στο Διονυσιακό θέατρο κι έγινε επίσημη έκδοση των κειμένων τους, ώστε να αποφεύγεται η νόθευσή τους από αυθαίρετες επεμβάσεις και αυτοσχεδιασμούς. Ο ρήτορας Λυκούργος πρότεινε και στήθηκε στο θέατρο του Διονύσου μαρμάρινος ανδριάντας του ποιητή, που σήμερα βρίσκεται στο μουσείο του Λατερανού στη Ρώμη.

Ο Σοφοκλής θέτοντας στο κέντρο του τραγικού του κόσμου τον άνθρωπο, παριστάνει τους ήρωές του όπως πρέπει να είναι, οίους δει είναι, δηλαδή εξιδανικευμένους, σύμφωνα με την ηθική αισθητική δεοντολογία, ώστε ο θεατής να αναγνωρίζει σ' αυτούς τις δικές του αρετές και τα δικά του πάθη. Αντίθετα τα δευτερεύοντα πρόσωπα είναι εντελώς διαφορετικά από τους ήρωες. Δεν τα διακρίνει η δύναμη, η αποφασιστικότητα, το πάθος, η υπερηφάνεια, όπως τους ήρωες, αλλά η έλλειψη θάρρους, η αδυναμία, ο φόβος και η αφέλεια. Έτσι ο χαρακτήρας του ήρωα διαγράφεται πληρέστερα, καθώς συγκρίνεται με κάποιο άλλο πρόσωπο. Γι' αυτό και ο θεατής μιας θεατρικής παράστασης του Σοφοκλή αισθάνεται τους ήρωες των έργων του πολύ κοντά του και ανησυχεί για την τύχη τους.

Και στην πλοκή του μύθου ξεχωρίζει ο Σοφοκλής. Τα διάφορα μέρη του μύθου παρουσιάζουν φυσική αλληλουχία και όλα μαζί αποτελούν ένα αδιάσπαστο οργανικό σύνολο. Την πλοκή αυτή τη ζωντανεύουν ακόμα περισσότερο οι «περιπέτειες», οι «αναγνωρίσεις» και η «τραγική ειρωνεία», που έχουν εξαιρετική θέση μέσα στο έργο του.

Με τα ιδεολογικά αυτά στοιχεία και τεχνικά μέσα ο Σοφοκλής οδήγησε την τραγωδία στη μεγαλύτερη τελειότητα που μπορούσε να φτάσει, χωρίς να απομακρυνθεί από την καταγωγή και το πνεύμα της. Έτσι εξηγείται η λατρεία που του επιφύλαξαν οι άνθρωποι και κατά την αρχαιότητα και κατά τους νεότερους χρόνους.

Στο Σοφοκλή αποδίδονται κάποιες καινοτομίες που έδωσαν ώθηση στη δραματική τέχνη και οι οποίες καταδεικνύουν το σπινθηροβόλο πνεύμα του. Μένοντας πιστός στο πνεύμα της τραγωδίας, την οδήγησε στη μεγαλύτερη δυνατή τελειότητα. Επέφερε μια σειρά καινοτομιών. Αύξησε τον αριθμό των μελών του χορού από 12 σε 15, για να κάνει διάφορους χορευτικούς συνδυασμούς και να μετατρέπει τον χορό σε

δραματικό πρόσωπο, που να μετέχει σχεδόν στην εξέλιξη της δράσης. Αύξησε τον αριθμό των υποκριτών από 2 σε 3. Παράλληλα μείωσε την έκταση των χορικών, ενώ αύξησε τα διαλογικά μέρη, που περιέχουν πολύ πιο σύνθετες σκηνές. Σ' αυτό συνέβαλε και η προσθήκη του τρίτου υποκριτή. Διέσπασε τη διδασκαλία μιας συνεχόμενης τριλογίας με κοινή υπόθεση, διδάσκοντας τρεις χωριστές τραγωδίες με διαφορετικό περιεχόμενο η καθεμιά. Εισήγαγε τη σκηνογραφία, με την κατασκευή μεγάλων πινάκων που στηρίζονταν στις περιάκτους. Επίσης πρώτος αυτός από τους Αθηναίους ποιητές «ανάμειξε» τη φρυγική μελωδία με το διθυραμβικό τόνο.

Η γλώσσα του, που εκφράζει την ακμή της αττικής κλασικής εποχής, διακρίνεται για την κομψότητα και την λεπτότητα. Χρησιμοποιώντας λέξεις λογιότερες, και όχι καθημερινές και μεγαλοπρεπείς, διατηρεί το υψηλό επίπεδο του λόγου του Αισχύλου, ενώ διαγράφει με λίγους στίχους τις έξοχες εικόνες. Μεταχειρίζεται ακόμα, αρχιτεκτονικά την τραγική ειρωνεία, την περιπέτεια και την αναγνώριση, παρουσιάζοντας με άριστο τρόπο το ήθος των ηρώων του. γι' αυτό και οι αρχαίοι τον αποκαλούσαν μέλιττα ενώ ο Αριστοφάνης έλεγε ότι: το στόμα αυτού μέλιτι κεχρισμένον ήν.

Όπως η ποίηση του Αισχύλου εκπροσωπεί τη γενιά των μαραθωνομάχων και του Ευριπίδη τη γενιά των σοφιστών, έτσι και η ποίηση του Σοφοκλή απεικονίζει μια ολόκληρη γενιά, τη γενιά του Περικλή, για την οποία ιδανικό ήταν η αρμονία και το μέτρο σε όλα. Ο ήρεμος χαρακτήρας της ποίησής του μοιάζει με την ποίηση του Ομήρου και τα αγάλματα του Φειδία. Γι' αυτό ακριβώς και η ποίηση του Σοφοκλή ήταν αγαπητή όχι μόνο στο πλήθος, αλλά και στα εκλεκτά πνεύματα της εποχής του. Ο Ξενοφώντας τον θεωρούσε ως τον πιο τέλειο τραγικό ποιητή και ο Αριστοφάνης στους «Βατράχους» του τον κατατάσσει αμέσως μετά τον Αισχύλο, με τρίτο τον Ευριπίδη. Ο Αριστοτέλης, τέλος, με βάση τις τραγωδίες του Σοφοκλή διατύπωσε τους κανόνες τις τραγικής τέχνης.

Ενδεικτική βιβλιογραφία.

- 1) Σοφοκλέους Αντιγόνη – Φιλοκτήτης. (Βιβλίο β' λυκείου).
- 2) Internet - Google: Σοφοκλής- Ελληνική Μυθολογία.
- 3) «Αντιγόνη – Οιδίπους Τύραννος». Εκδ. DeAgostini.